

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

REPUBLICA MOLDOVA

ALEGERI PARLAMENTARE ANTICIPATE

28 noiembrie 2010

Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor OSCE/BIDDO

Varșovia
26 ianuarie 2011

CUPRINS

I.	SUMAR EXECUTIV	1
II.	INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI	3
III.	CONTEXT GENERAL ȘI MEDIUL POLITIC	4
IV.	SISTEMUL ELECTORAL ȘI CADRUL JURIDIC.....	5
V.	ADMINISTRAREA ALEGERILOR.....	7
VI.	ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR ȘI LISTELE ELECTORALE.....	8
VII.	ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR	10
VIII.	MEDIUL DE DERULARE A CAMPANIEI ELECTORALE	11
IX.	FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	13
X.	MASS-MEDIA	14
A.	CONTEXT	14
B.	CADRUL JURIDIC ȘI DE REGLEMENTARE PENTRU MASS-MEDIA	14
C.	CONSTATĂRILE MONITORIZĂRII MIJLOACELOR MASS-MEDIA	15
D.	CONTESTAȚII ȘI APELURI PRIVIND MASS-MEDIA	16
XI.	PARTICIPAREA FEMEILOR	17
XII.	PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE.....	18
XIII.	OBSERVATORI LOCALI	18
XIV.	CONTESTAȚII ȘI APELURI	19
A.	CONTESTAȚII DEPUSE LA CEC ȘI CC	19
B.	CONTESTAȚII DEPUSE LA INSTANȚELE DE JUDECATĂ	20
XV.	VOTAREA, NUMĂRAREA ȘI TOTALIZAREA	21
A.	DESCHIDEREA ȘI VOTAREA	21
B.	NUMĂRAREA	22
C.	TOTALIZAREA	22
XVI.	ANUNȚAREA REZULTATELOR.....	23
XVII.	CONTESTAȚII POSTELECTORALE.....	23
XVIII.	RENUMĂRAREA VOTURILOR.....	24
XIX.	RECOMANDĂRI	25
A.	RECOMANDĂRI PRIORITARE	25
B.	RECOMANDĂRI SUPLIMENTARE	26
	ANEXĂ: REZULTATELE FINALE ȘI DISTRIBUIREA MANDATELOR.....	28
	DESPRE OSCE/BIDDO	30

REPUBLICA MOLDOVA
ALEGERI PARLAMENTARE ANTICIPATE
28 noiembrie 2010

Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor OSCE/BIDDO¹

I. SUMAR EXECUTIV

Dând curs unei invitații din partea autorităților din Republica Moldova de a observa alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO) a lansat Misiunea de observare a alegerilor (MOA) pe data de 21 octombrie 2010. MOA OSCE/BIDDO a observat alegerile în vederea evaluării conformității acestora cu angajamentele OSCE și alte standarde internaționale pentru alegeri democratice, precum și cu legislația națională. În ziua alegerilor MOA OSCE/BIDDO și-a unit eforturile cu delegațiile din partea Adunării Parlamentare a OSCE (AP OSCE), Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) și a Parlamentului European (PE).

Aceste alegeri parlamentare anticipate au respectat majoritatea angajamentelor OSCE și ale Consiliului Europei. Alegerile au fost administrate de o manieră transparentă și imparțială de către Comisia Electorală Centrală (CEC), care s-a bucurat de încrederea majorității concurenților. Diversitatea candidaților a oferit alegătorilor o alegere veritabilă. Mass-media a oferit o gamă largă de opinii politice și informații electorale. În timpul campaniei electorale au fost respectate drepturile civile și politice. Cu toate acestea, mai sunt necesare eforturi pentru consolidarea încrederii publice în procesul democratic.

Alegerile au devenit necesare în urma unui impas politic extins. Constituția stipulează că parlamentul trebuie dizolvat dacă nu poate alege președintele țării din două încercări; acest lucru s-a întâmplat de două ori în anul 2009. În efortul de a depăși acest impas, în septembrie 2010 a avut loc un referendum privind chestiunea dacă președintele ar trebui să fie ales direct de popor în loc de parlament. Totuși, referendumul a eșuat din motiv că la el au participat mai puțin de necesarul de 33% din alegătorii eligibili.

Cadrul juridic oferă o bază adecvată pentru desfășurarea unor alegeri democratice. Codul Electoral (CE) a fost modificat de două ori în 2010, instituind multe îmbunătățiri care sunt în conformitate cu recomandările făcute de Comisia de la Veneția a Consiliului Europei și OSCE/BIDDO. Totuși, mai sunt necesare eforturi pentru remedierea deficiențelor rămase, inclusiv a inconsistențelor din legislație și implementarea și aplicarea unor prevederi.

Moldova are un parlament unicameral format din 101 deputați aleși de o circumscripție unică națională într-un sistem de reprezentare proporțională. Sistemul de alocare a mandatelor în parlament s-a modificat cu patru luni înainte de alegeri și în lipsa unor consultări publice, într-un mod care avantajează partidele mici. Aceasta a dus la o percepție publică răspândită că schimbarea a fost destinată să beneficieze partidele aflate la putere. Deși alegerea sistemului electoral este o prerogativă a statului, această practică contravine Codului de bune practici în materie electorală a Comisiei de la Veneția.

¹ Acest raport este disponibil și în limbile engleză și rusă. Cu toate acestea, versiunea în limba engleză este singurul document oficial.

Alegerile au fost administrate de un sistem de organe electorale de trei nivele, compus din CEC, 35 consilii electorale de circumscripție (CC) și 2.037 birouri electorale ale secțiilor de votare (BSV). CEC a activat într-un mod transparent și eficient, respectând termenele legale și în general luând decizii prin consens. În general, CC au activat eficace și imparțial, deși s-au bucurat de o încredere mai redusă a partidelor politice în comparație cu CEC. Autoritățile au majorat substanțial numărul secțiilor de votare peste hotare comparativ cu ultimele alegeri parlamentare, ceea ce a oferit mai multor alegători oportunitatea de a-și exprima votul. Oricum, alocarea secțiilor de votare nu a corespuns repartizării cetățenilor cu drept de vot care se află peste hotare.

Listele de partid și candidații independenți au fost înregistrați într-un mod inclusiv, niciunui candidat nefiindu-i respinsă înregistrarea. În buletinul de vot au fost incluse 20 partide politice și 19 candidați independenți, oferind astfel alegătorilor o alegere diversă și veritabilă.

Listele electorale (LE), inclusiv și LE suplimentare, au rămas punctul slab al alegerilor și au dus la reducerea încrederii publice. Conform legii, registrul electronic centralizat al alegătorilor urmează să fie creat până în 2011 și va fi gestionat de CEC. Totuși, la momentul de față compilarea listelor este un proces foarte descentralizat și nu există o modalitate efectivă de verificare sistematică a înscrierilor duble. Multe categorii de alegători pot fi adăugate în listele electorale în ziua alegerilor. Noul sistem a oferit studenților posibilități mai mare de a vota, permițându-le să voteze în localitatea unde își fac studiile, fără a fi înregistrați în LE. Acest fapt a fost deosebit de controversat în pofida asigurărilor făcute. Un număr mare de cetățeni aflați peste hotare au rămas înscriși în LE din Moldova, după cum este cerut de lege, ceea ce a cauzat temeri legate de posibile manipulări în ziua alegerilor.

Candidații independenți și partidele au putut să-și desfășoare liber campaniile electorale. Au fost raportate doar câteva cazuri de condiții inegale de derulare a campaniei, toate la nivel local. Concurenții au făcut agitație în primul rând prin afișe și panouri, mass-media, vizite de la ușă la ușă și sute de întruniri mici și marșuri electorale. Au fost câteva cazuri izolate de amenințări și intimidare legate de alegeri, dar în general atmosfera campaniei electorale a fost una pașnică.

Deși partidele politice și candidații independenți au prezentat rapoarte privind cheltuielile legate de campanie odată la două săptămâni, după cum este prevăzut de lege, în scopul sporirii transparenței, multe rapoarte au părut a fi incomplete și erau demascate de mass-media și organizațiile societății civile ca fiind dubioase. Prevederile de aplicare a legii sunt vagi și lipsește un sistem eficace de verificare a rapoartelor financiare.

Mijloace de informare în masă dinamice și diverse au reflectat activ campania și au oferit alegătorilor o gamă extinsă de opinii politice și informații electorale. Toți radiodifuzorii naționali au fost obligați să acorde concurenților timp de antenă gratuit și să sponsorizeze dezbaterile dintre aceștia. În general televiziunea publică a respectat cerința legală de a asigura o acoperire electorală corectă, echilibrată și imparțială a concurenților. Radiodifuzorii privați de televiziune cu acoperire națională au fost mai puțin echilibrați, unul din ele, *NIT TV*, a eșuat vădit în acest sens. Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA), autoritatea de reglementare a radiodifuzorilor, a acționat în general prompt în privința contestațiilor legate de alegeri, deși sancțiunile nu au fost implementate în perioada campaniei electorale.

Comisiile electorale au examinat contestațiile la timp și au pronunțat hotărâri bine justificate, cu câteva excepții. Instanțele de judecată s-au ocupat de contestații într-un mod transparent, respectând termenele legale scurte. Curtea Constituțională a examinat două cazuri preelectorale majore, respingând contestațiile privind neconstituționalitatea unor articole din Codul Electoral.

Puține femei au deținut poziții de influență în partidele politice și puține au fost plasate aproape de primele locuri din listele de candidați. Doar 20 de femei au fost alese, mai puțin decât în parlamentul anterior. Femeile au fost bine reprezentate în administrația electorală, însă funcțiile de conducere erau deținute în general de bărbați.

Chestiunile legate de minorități nu au fost proeminente în campania electorală, dar multe partide au făcut agitație pentru voturile minorităților. Doar un singur partid, Mișcarea social-politică a romilor, și-a bazat campania pe atragerea alegătorilor dintr-un anumit grup minoritar. Statutul limbii ruse a fost discutat ocazional în timpul campaniei.

O serie de organizații ale societății civile au fost active în monitorizarea alegerilor sau a unor aspecte electorale, contribuind la transparența procesului în întregime. Diferite grupuri ale societății civile au monitorizat LE, mass-media, finanțarea campaniei și participarea femeilor.

Procedurile din ziua alegerilor, inclusiv votarea, numărarea și totalizarea, au fost evaluate pozitiv de observatorii MOA OSCE/BIDDO, în pofida unor erori procedurale. În LE suplimentare a fost adăugat un număr substanțial de alegători. CEC a operat transparent, anunțând rezultatele pe circumscripție imediat ce acestea erau disponibile. Rezultatele pe secție de votare au fost publicate câteva zile după alegeri. Prezența alegătorilor la vot a fost de 63,35%.

CEC a anunțat rezultatele alegerilor pe data de 6 decembrie. Rezultatele și desfășurarea alegerilor au fost contestate de patru concurenți electorali, printre care și Partidul Comuniștilor al Republicii Moldova (PCRM). În rezultatul examinării contestațiilor, Curtea Constituțională a dispus renumărarea națională, care a avut loc pe data de 15 decembrie. Cu toate acestea, renumărarea a dezvăluit doar discrepanțe minore care nu au modificat alocarea mandatelor. Curtea Constituțională a confirmat rezultatele finale ale alegerilor, care au fost prezentate de CEC pe data de 24 decembrie. Patru partide au obținut mandate în parlament.

La fel ca și în alegerile anterioare, votarea nu a putut avea loc pe teritoriul aflat sub controlul *de facto* al autorităților transnistrene.

II. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

Dând curs unei invitații din partea CEC și în baza unei recomandări făcute de misiunea de evaluare a necesităților,² a fost lansată MOA OSCE/BIDDO pentru a observa alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie. MOA OSCE/BIDDO, condusă de Peter Eicher,

² Raportul misiunii de evaluare a necesităților OSCE/BIDDO referitoare la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010; disponibil la www.osce.org/odihr/71435.

s-a aflat în Moldova în perioada 21 octombrie – 19 decembrie. Treisprezece experți și 20 de observatori pe termen lung și-au desfășurat activitatea în Chișinău și opt centre regionale.

Pentru observarea din ziua alegerilor MOA OSCE/BIDDO și-a unit eforturile cu delegațiile de observatori din partea AP OSCE, APCE și PE. Dl Tonino Picula, șeful delegației AP OSCE a fost numit de către Președintele în exercițiu al OSCE Coordonator al misiunii OSCE de observatori pe termen scurt. În ziua alegerilor 339 observatori internaționali, printre care 184 detașați din partea statelor participante ale OSCE, din 45 de State OSCE au vizitat mai mult de jumătate din cele 2.037 secții de votare pentru a observa procedurile de deschidere a secției, votarea și numărarea. De asemenea echipele de observatori au fost repartizate să monitorizeze lucrul în toate 35 CC.

MOA OSCE/BIDDO aduce mulțumiri Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, CEC, altor autorități publice centrale și locale, partidelor politice, instituțiilor mass-media, societății civile și altor interlocutori pentru cooperarea lor pe parcursul observării. De asemenea misiunea dorește să-și exprime aprecierea față de Misiunea OSCE în Moldova, Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale și organizațiile internaționale și ambasadele acreditate în Chișinău pentru cooperare și sprijin.

III. CONTEXT GENERAL ȘI MEDIUL POLITIC

Alegerile din 28 noiembrie sunt alegeri parlamentare care se desfășoară pentru a treia oară în mai puțin de doi ani. Parlamentele alese în aprilie și iulie 2009 nu au putut alege președintele țării și au fost dizolvate.³

PCRM a câștigat alegerile parlamentare din aprilie 2009 cu o majoritate de 60 din 101 de mandate. OSCE/BIDDO a conchis că „deși majoritatea angajamentelor OSCE și ale Consiliului Europei au fost respectate, mai sunt necesare îmbunătățiri pentru a asigura un proces electoral lipsit de intervenție administrativă nepotrivită și pentru a sporii încrederea publică.”⁴ Partidele din opoziție au declarat că alegerile au fost defectate de fraude substanțiale. Pe data de 7 aprilie 2009 violența a izbucnit în timpul demonstrațiilor care au avut loc după anunțarea oficială a rezultatelor. PCRM și opoziția s-au acuzat unul pe altul că au stat în spatele evenimentelor.

După ce parlamentul a eșuat de două ori să aleagă președintele, în iulie 2009 au avut loc alegeri parlamentare anticipate. OSCE/BIDDO a conchis că „deși multe angajamente OSCE au fost respectate, mediul de desfășurare a campaniei a fost afectat negativ de presiune subtilă, intimidare, utilizare abuzivă a resurselor administrative și părtinire în reflectarea în mass-media.”⁵

În rezultatul alegerilor din iulie 2009, cinci partide politice au acces în parlament. PCRM a rămas cea mai mare fracțiune cu 48 de mandate. Celelalte patru partide câștigătoare – Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM, 18 mandate), Partidul Liberal (PL, 15

³ Conform Constituției Republicii Moldova, pentru alegerea Președintelui sunt necesare 61 de voturi ale deputaților.

⁴ Raportul final al OSCE/BIDDO privind alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009; disponibil la www.osce.org/odihr/elections/moldova/item/37568.

⁵ Raportul final al OSCE/BIDDO privind alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009; disponibil la www.osce.org/odihr/elections/moldova/item/39799.

mandate), Partidul Democrat din Moldova (PDM, 13 mandate) și Alianța „Moldova Noastră” (AMN, 7 mandate) au format coaliția de guvernare, numită Alianța pentru Integrare Europeană (AIE), care a deținut o majoritate de 53 de mandate. În pofida eșecurilor repetate de a alege președintele în noiembrie și decembrie 2009, parlamentul și-a exercitat atribuțiile până în septembrie 2010 în conformitate cu prevederea constituțională care stipulează că parlamentul poate fi dizolvat doar o singură dată în cursul a 12 luni.

În încercarea de a depăși impasul politic, parlamentul a votat pe 7 iulie 2010 organizarea unui referendum privind modificarea Constituției, în rezultatul căreia președintele urma să fie ales prin votul direct al poporului. Referendumul s-a petrecut pe data de 5 septembrie, dar nu a atins prezența minimă la urne de o treime de alegători înregistrați necesară pentru validarea lui.⁶ În consecință parlamentul a fost dizolvat și data alegerilor parlamentare anticipate a fost stabilită pentru 28 noiembrie. Alegerile din noiembrie au fost astfel ultimul pas dintr-un impas politic îndelungat.

IV. SISTEMUL ELECTORAL ȘI CADRUL JURIDIC

Moldova are un parlament unicameral format din 101 deputați cu un mandat de patru ani. Deputații sunt aleși în baza unei circumscripții naționale unice prin reprezentare proporțională. Partidele, coalițiile și candidații independenți sunt toți înscrisi într-un singur buletin de vot. Pentru ca alegerile să fie valabile, este necesară participarea unei treimi de alegători înregistrați.

Cadrul juridic referitor la alegeri cuprinde Constituția, CE, legi organice privind sistemul judecătoresc, Legea privind partidele politice, Codul Audiovizualului, prevederi din Codul Penal și Codul Contravențional, regulamente și hotărâri ale CEC și secțiuni relevante din alte legi. În general, cadrul juridic oferă o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice.

CE a fost modificat ultima dată în iulie și septembrie 2010. Modificările au introdus câteva schimbări pozitive și au abordat multe recomandări făcute de OSCE/BIDDO și Comisia de la Veneția. Textul în lucru al unor modificări din iulie a fost revizuit de Comisia de la Veneția și OSCE/BIDDO în iunie 2010.⁷ Schimbările pozitive au inclus micșorarea pragului electoral pentru partide politice pentru a accede în parlament la patru procente și pentru candidați independenți la două procente; restabilirea posibilității de a forma coaliții preelectorale; obligația de a face contestații prin intermediul ierarhiei organelor electorale până a se adresa în instanța de judecată; permisiunea de a vota acordată persoanelor private de libertate.

După ce a fost efectuată o analiză juridică comună a proiectelor de modificări, au fost introduse modificări suplimentare, care au fost adoptate de parlament fără consultare publică. Acestea au inclus o modificare fundamentală în metodologia de alocare a mandatelor. Conform acestei metodologii, care ar putea fi unică, „mandatele rămase” sunt alocate în mod egal tuturor partidelor care au trecut pragul electoral și nu în mod proporțional, rezultând într-o posibilă distribuție a unui număr mai mare de mandate

⁶ Prezența la urne raportată de CEC a fost de 30,29%.

⁷ Opinia comună privind Proiectul în lucru pentru modificarea Codului Electoral al Republicii Moldova, Opinie nr. 576/2010, CDL-AD (2010) 014, www.osce.org/odihr/elections/moldova/item/68713.

partidelor mici.⁸ Această modificare a fost percepută pe larg ca fiind destinată să beneficieze partidele aflate la putere.

Deși alegerea sistemului electoral este o decizie suverană a unui stat, modificările adoptate nu au fost în conformitate cu Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția, care stipulează că elementele de bază ale sistemului electoral nu ar trebui modificate în anul electoral și că atunci când se modifică un aspect fundamental al legii electorale „trebuie de avut grijă de evitat nu doar manipularea [sistemului electoral] în favoarea partidului aflat la putere, ci chiar și simpla aparență a manipulării.”⁹

O altă modificare a permis studenților să voteze în localitatea în care își fac studiile, fără a avea viza de reședință în localitatea respectivă, la prezentarea unui act de identitate și a carnetului de student. Acest fapt a fost deosebit de controversat în pofida unor garanții făcute. Modificarea a fost criticată de partidele de opoziție și ale părți interesate, întrucât oferea posibilitatea votării duble, precum și acorda studenților oportunități de vot care nu erau disponibile altor categorii de cetățeni.

CE a fost modificat substanțial de patru ori în ultimii doi ani și, deși a fost îmbunătățit, prea multe modificări și alegeri desfășurate într-o perioadă scurtă de timp a creat careva confuzie în rândul multor părți interesate în privința faptului care prevederi ale CE pot fi aplicate și cum acestea ar trebui implementate. Aceasta a dus de asemenea la careva inconsistențe interne în cadrul CE, interpretări diferite ale aceluiași prevederi și contradicții între CE și alte legi, spre exemplu:

- Există criterii diferite pentru anularea înregistrării unui partid politic în calitate de concurent electoral în CE și Legea privind partidele politice referitor la finanțarea campaniei;
- Între articolul 13(3) al CE și Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică există o discrepanță privind oficialitățile care trebuie să se retragă din funcție pe perioada campaniei;
- Există termene diferite pentru examinarea și luarea unei hotărâri pe marginea contestațiilor legate de mass-media în CE și Codul Audiovizualului;
- Există posibilitatea de a interpreta diferit limbajul articolului 65(1) din CE privind autoritatea potrivită pentru depunerea contestațiilor și apelurilor;
- Între articolele 60(2¹) și 89 al CE există o inconsistență în privința faptului dacă Curtea Constituțională este organul competent de primă instanță să examineze contestații privind totalizarea rezultatelor.

⁸ Conform metodei noi stipulate în articolul 87 al CE, mandatele sunt alocate mai întâi candidaților independenți câștigători. Voturile exprimate în favoarea acestor candidați se scad din numărul total de voturi valabile. Numărul total de voturi valabile rămase se împarte la numărul de mandate rămase pentru a obține coeficientul electoral. Numărul de voturi exprimate pentru fiecare partid care a trecut pragul electoral se împarte apoi la coeficientul electoral și se obține numărul de mandate care urmează a fi alocate partidului respectiv. Dacă fracția obținută este mai mare de 0,5, partidul primește un mandat suplimentar. Mandatele rămase sunt alocate ulterior partidelor care au depășit pragul, începând cu partidul care a obținut cel mai mare număr de mandate după prima distribuție. Câte un mandat suplimentar se alocă fiecărui partid până ce toate mandatele sunt alocate.

⁹ Comisia de la Veneția, „Codul de bune practici în materie electorală”, alineatele 2, 63-65, [www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023-e.pdf).

V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Alegerile au fost administrate de un sistem de organe electorale de trei nivele compus din CEC, 35 CC și 2.037 BSV. Partidele politice reprezentate în parlament au dreptul să desemneze membri ai organelor electorale la toate nivelele. În plus, toți concurenții electorali au dreptul să numească un reprezentant cu statut consultativ la fiecare nivel al administrației electorale.

CEC este un organ permanent compus din nouă membri cu un mandat de cinci ani. Din moment ce CEC în compoziția sa actuală a fost numit în 2005, organul a inclus reprezentanți ai partidelor care erau în parlament la momentul respectiv – Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), PCRM, AMN și PDM. Mandatul CEC actual trebuia să expire pe 11 noiembrie 2010. Totuși, întrucât acest lucru s-a întâmplat în timpul perioadei electorale, mandatele membrilor au fost prelungite automat până pe 11 februarie 2011.

În general CEC s-a bucurat de respectul și încrederea partidelor politice.¹⁰ În decursul campaniei electorale, el a adoptat circa 390 hotărâri. Majoritatea hotărârilor sale au fost luate în unanimitate, deși unele hotărâri cu privire la contestații au demonstrat o împărțire a voturilor conform liniilor politice. În general CEC a activat într-un mod imparțial și a respectat majoritatea cerințelor și termenelor. Operațiunile sale au fost transparente, ședințele fiind deschise pentru public, observatori și mass-media, care deseori difuzau ședințele. Hotărârile sale au fost publicate pe pagina web a CEC.¹¹

Pe 1 noiembrie CEC a lansat o campanie extinsă de informare publică („Votează, Lume”), care a constat din spoturi televizate și radio, precum și afișe informaționale. Unele spoturi televizate au fost difuzate peste hotare pentru a oferi informație alegătorilor din afara țării.

CC au fost create de CEC doar în timpul perioadei electorale. Toate au fost create până la expirarea termenului legal. Aproape toate CC au avut nouă membri:¹² doi desemnați de judecătorii raionale, doi de consiliile raionale și cinci de cele cinci partide politice parlamentare.

BSV sunt create de CC și au între 7 și 11 membri. Membrii BSV sunt numiți de către consiliile locale și partidele politice, dar nu pot fi membri ai acestora. Majoritatea celor 2.037 BSV au fost create până la 2 noiembrie,¹³ însă o serie de BSV nu au început să funcționeze până la expirarea acestui termen legal.

Nivelul de încredere publică în CC și BSV a fost mai mic decât cel acordat CEC. Cu toate acestea, observatorii OSCE/BIDDO au evaluat că în general comisiile de nivel mai jos au operat mai efectiv. Mulți membri ai comisiilor au avut experiență electorală anterioară. Într-un caz, în Bălți, opiniile contradictorii ale membrilor CC originare din afilierile lor politice au obstrucționat activitatea CC într-atât, că a fost necesară intervenția CEC și numirea unui președinte nou.

¹⁰ Aceasta a fost confirmat pentru MOA OSCE/BIDDO de către liderii partidelor politice majori și evidențiat ulterior de numărul mic de contestații depuse în privința hotărârilor CEC.

¹¹ Legea prevede un termen de 24 ore pentru publicarea de către CEC a hotărârilor sale pe pagina web oficială.

¹² Toate CC, cu excepția a patru, au avut câte 9 membri. CE prevede că CC pot avea între 5 și 11 membri.

¹³ Unele BSV au fost formate după expirarea termenului legal, unele din ele abia pe 11 noiembrie.

Șaptezeci și cinci de secții de votare au fost deschise în 30 de țări pentru a deservi alegătorii de peste hotare. Acestea au fost primele alegeri când au fost stabilite secții de votare nu doar la ambasade și consulate,¹⁴ dar și în alte localități, ceea ce a oferit mai multor alegători de peste hotare posibilitatea de a-și exprima votul. Oricum, decizia a fost una controversată, întrucât criteriile de stabilire a secțiilor de votare peste hotare nu au fost transparente și distribuția secțiilor de votare peste hotare nu a corespuns distribuției cetățenilor cu drept de vot care locuiesc peste hotare. Majoritatea secțiilor de votare de peste hotare au fost create în Europa de Vest, deși cel mai mare număr de moldoveni peste hotare se consideră a fi în Federația Rusă. Unele părți interesate au considerat că aceasta a fost un efort al partidelor de guvernământ să se adapteze necesităților alegătorilor care probabil îi vor susține pe ei, din contul alegătorilor din alte țări care ar putea să favorizeze opoziția. Liderii unor partide politice și-au exprimat preocuparea privind posibilitatea de manipulare a votării din afara țării în ziua alegerilor din cauza lipsei observatorilor de la partide și pentru că majoritatea alegătorilor din afara țării nu sunt înregistrați din timp, dar sunt adăugați în listele suplimentare în ziua alegerilor.

CEC a oferit instruire pentru conducerea CC și BSV, care în schimb erau responsabili de instruirea celorlalți membri ai BSV. CEC a pregătit manuale și materiale video de instruire în cooperare cu organizațiile internaționale.

Întrucât votarea nu a putut avea loc pe teritoriul aflat sub controlul *de facto* al autorităților transnistrene, CEC a desemnat doar 35 de CC din 37. Oricum, CEC a desemnat 21 secții de votare în teritoriul controlat de guvern, unde persoanele cu viza de reședință în Transnistria au putut vota la prezentarea unui act de identitate, fiind incluși în LE suplimentare.¹⁵

VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR ȘI LISTELE ELECTORALE

Cetățenii care au atins vârsta de 18 ani în ziua alegerilor sau înainte au dreptul de a vota, în afara persoanelor declarate incapabile sau care au fost private de acest drept de către o instanță de judecată. Înregistrarea alegătorilor în Moldova se efectuează în cadrul unui sistem „pasiv” și este un proces foarte descentralizat.

Primarii sunt responsabili de compilarea LE de bază. CEC a emis un document detaliat – Regulamentul privind întocmirea, administrarea, transmiterea și actualizarea listelor electorale – și a oferit autorităților locale modele standardizate de LE pentru toate trei categorii de LE (listele de bază, listele suplimentare și listele pentru votare la locul aflării) în format electronic. În pofida îndrumării oferite de CEC primarilor privind modul de actualizare a LE, nu a existat o uniformitate în modul de compilare a listelor în diferite localități. În majoritatea cazurilor, primarii au ales să folosească ca punct de pornire LE și LE suplimentare compilate pentru referendumul din septembrie. Oricum, au fost folosite și alte metode, inclusiv compilarea listelor noi de la zero sau pornirea de la extrasele din Registrul de Stat al Populației.¹⁶ Deși Regulamentul prevede prezentarea copiilor

¹⁴ Totuși, aceasta s-a făcut pentru referendumul constituțional din septembrie 2010.

¹⁵ Patru secții de votare din acestea au fost destinate exclusiv pentru alegătorii din Transnistria. Ele nu au avut LE de bază, ci doar LE suplimentare.

¹⁶ Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor menține și actualizează Registrul de Stat al Populației. Această bază de date conține informație despre cetățeni, cum ar fi nașteri, decesuri, adrese, numere ale actelor de identitate, numere personale și starea civilă a persoanelor.

electronice ale LE la CEC, copiile electronice ale circa 300 de LE din 2.037 nu au fost primite, potrivit declarațiilor oficialităților de CEC.

Unele autorități locale, CC și partide politice și-au exprimat preocuparea în privința numărului mare de cetățeni aflați peste hotare, care conform legii rămân înregistrați și în LE de bază din Moldova. Unii au avut temeri că numele alegătorilor absenți din LE au putut fi utilizate pentru manipularea votării.

Din cauza naturii descentralizate a sistemului, nu există o modalitate efectivă de verificare sistematică a înscrierilor duble. CEC nu este obligat să verifice listele primite de la primari și nici nu încearcă să o facă. CEC a anunțat a doua zi după alegeri că numărul total de alegători înregistrați a fost de 2.808.196; nu există o modalitate de a ști numărul total exact de alegători înainte de ziua alegerilor, întrucât mulți alegători apar doar pe listele suplimentare compilate în ziua alegerilor.

BSV au fost obligate să pună listele electorale la dispoziția publicului pentru verificare nu mai târziu de cinci zile înainte de alegeri. Observatorii OSCE/BIDDO au verificat că într-un șir de localități BSV nu au respectat orele de lucru și de aceea a fost posibil dificil pentru alegători să verifice listele. În Chișinău alegătorii și-au putut verifica datele din LE pe o pagină web.¹⁷

Pe lângă sistemul descentralizat și inconsecvent de compilare a LE, un alt punct slab al sistemului constă în multitudinea de modalități prin care alegătorii pot fi adăugați în listele suplimentare în ziua alegerilor, ducând la declarații că LE suplimentare ar putea fi o sursă de manipulare și reducere a încrederii în integritatea alegerilor. Următoarele categorii de alegători pot fi incluse în LE suplimentare în ziua alegerilor:

- alegătorii care pot dovedi că au domiciliul pe teritoriul cuprins de secția de votare;
- alegătorii care votează cu certificat de drept de vot (CDV), care le conferă dreptul de a vota la orice secție de votare, în afara domiciliului înregistrat;
- alegătorii care nu au viză de reședință care votează la locul ultimei lor înregistrări;
- persoanele arestate sau care-și ispășesc pedeapsa în locuri de detenție;
- alegătorii internați la spital în altă localitate decât în cea în care-și au reședința permanentă;
- studenții care votează în localitatea unde se afla instituția lor de învățământ;
- alegătorii din Transnistria care votează în secțiile de votare desemnate special;
- alegătorii de peste hotare.

În mod paradoxal, majoritatea mecanismelor legale instituite de CE și CEC pentru a asigura exercitarea dreptului de către un număr mai mare de alegători au implicat adăugări în LE suplimentare, care reprezintă unul din cele mai problematice elemente ale procesului electoral. În general, LE rămân unul din cele mai slabe aspecte ale alegerilor din Moldova și duc la reducerea încrederii politice și publice. După ziua alegerilor, CEC a organizat o conferință de presă și a vorbit despre necesitatea îmbunătățirii listelor.

¹⁷ Aplicația a fost accesată de peste 83.000 ori în timpul acestui proces electoral.

La fel ca și în alegerile anterioare, CEC a decis să permită votarea cu acte de identitate expirate.¹⁸ Folosirea multor tipuri diferite de acte¹⁹ – valabile sau expirate – pentru identificarea alegătorilor a fost percepută ca problematică.

Până la alegerile locale din 2011 va intra în vigoare o nouă prevedere a CE²⁰ în conformitate cu care CEC va fi organul responsabil de administrarea unui registru electronic centralizat al alegătorilor, care se va baza pe datele din Registrul de Stat al Populației și de tipărire LE. În pregătirea implementării acestei prevederi noi, CEC cu sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare a continuat testarea pilot a registrului electronic centralizat al alegătorilor. Testarea considerată reușită de către CEC a avut loc în 43 din 45 secții de votare din sectorul Centru din Chișinău, utilizând verificarea „online” la calculator a alegătorilor. La fel ca și în alegerile anterioare, proiectul pilot a fost derulat în paralel cu procedurile normale de votare, în care alegătorii erau verificați și notați atât în LE de bază tipărite, cât și în registrul electronic centralizat.

Introducerea planificată a registrului electronic centralizat al alegătorilor, precum și desemnarea clară a unui organ responsabil de compilarea și administrarea LE ar putea asigura o bază pentru îmbunătățirea substanțială a LE, cu condiția ca acest sistem nou va fi creat și menținut într-un mod corect, sigur și durabil. Totuși, dezvoltarea și operarea noului sistem va impune o povară suplimentară asupra CEC. Mai mult decât atât, reglementările legale în vigoare la momentul de față nu oferă instrucțiuni detaliate și clare privind felul în care CEC se va ocupa de această sarcină solicitantă și nu prescrie dacă și cum autoritățile locale vor contribui în acest proces.

VII. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

Toți alegătorii cu drept de vot pot candida la o funcție publică, cu excepția personalului militar în termen, persoanelor care-și ispășesc pedeapsa într-o instituție penitenciară și persoanelor care au comis infracțiuni cu intenție.

Partidele și candidații independenți se înscriu în același buletin de vot, în ordinea înregistrării lor la CEC.²¹ Totuși, dacă mai mulți concurenți se înregistrează în aceeași zi, CEC va stabili prin tragere la sorți ordinea acestor concurenți. Această metodă nu a fost contestată. Concurenții pot începe agitația electorală din momentul înregistrării lor, ceea ce oferă fiecărui concurent înregistrat mai devreme un avantaj față de cei care se înregistrează mai târziu. Candidații independenți sunt și mai dezavantajați, pentru că ei au nevoie de timp pentru colectarea semnăturilor înainte de a fi înregistrați.

¹⁸ Hotărârea CEC nr. 3817 din 12 noiembrie 2010.

¹⁹ Buletinul de identitate împreună cu fișa de însoțire; pașaportul de tip ex-sovietic modelul anului 1974 cu numărul de identificare de stat al persoanei fizice (IDNP); pașaportul de tip ex-sovietic modelul anului 1974 fără IDNP, dar cu mențiunea „valabil pe un termen nelimitat”; actul de identitate provizoriu de tip F-9; legitimația de serviciu pentru militarii în termen; livretul eliberat de Centrul Serviciului Civil pentru persoanele care satisfac serviciul civil și pașaportul sau livretul de marinar în cazul alegerilor în afara țării.

²⁰ Articolul 38.

²¹ Concurenții electorali (partidele, blocurile electorale și candidații independenți) care doresc să participe la cursa electorală trebuie să prezinte cererile la CEC cu o lună înainte de ziua alegerilor. Partidele trebuie să prezinte lista candidaților care include nu mai mult de 103 și nu mai puțin de 51 de nume, iar candidații independenți sunt obligați să prezinte cel puțin 2.000 și cel mult 2.500 de semnături ai susținătorilor săi. CEC ia o decizie cu privire la cererea de înregistrare timp de 7 zile de la prezentarea documentației prevăzute de legislație.

Procesul de înregistrare a fost unul inclusiv; CEC nu a respins nici o cerere de înregistrare. Inițial au fost înregistrate douăzeci de partide politice și 20 de candidați independenți, însă un candidat independent s-a retras ulterior, astfel rămânând 39 concurenți pe buletinul de vot. Partidele și candidații independenți au reprezentat o pluralitate de opinii, oferind alegătorilor o alegere veritabilă și diversă.

Partidele au voie să facă schimbări în listele lor nu mai târziu de o săptămână înainte de ziua alegerilor. Unele partide au făcut schimbări târzii, toate fiind acceptate de CEC. Astfel de schimbări târzii în listele de partid au potențialul de a crea confuzii în rândul alegătorilor sau de a-i lăsa neinformați în privința persoanelor din listă, mai ales că listele de candidați nu sunt disponibile la secțiile de votare în ziua alegerilor. Într-un caz, schimbarea târzie a unei liste de partid a permis candidatului să beneficieze de publicitate extensivă pentru activitățile sale de afaceri și caritate din timpul campaniei electorale înainte de a deveni candidat, astfel eludând stipulările legale cu privire la reflectarea echilibrată a candidaților în mass-media.

Numărul concurenților a fost semnificativ mai mare decât în aprilie și iulie 2009, când au fost 17 și 18 candidați respectiv. Această creștere poate fi atribuită parțial pragurilor de trecere micșorate, dar și peisajului politic diversificat. Nu au fost depuse cereri de înregistrare din partea coalițiilor de partide politice.

Conform CE, anumite categorii de oficialități care candidează pentru funcția de deputat sunt obligate să-și suspende temporar obligațiunile de serviciu pentru perioada campaniei electorale.²² Mai mult de 50 de oficialități au făcut acest lucru. Această prevedere a CE urmărește să prevină candidații de folosirea abuzivă a resurselor administrative în scopul promovării companiilor lor.

VIII. MEDIUL DE DERULARE A CAMPANIEI ELECTORALE

În general, în întreaga țară campania a fost una pașnică. Inițial ea a avut o rezonanță redusă, dar a sporit în intensitate odată cu apropierea zilei alegerilor. Marea parte a agitației electorale a avut loc prin intermediul mass-media, deși partidele au organizat și sute de întruniri și marșuri mici, au distribuit pliante și au făcut agitație de la ușă la ușă. Marșurile mari, care au adunat câteva sute de oameni și mai mult, au avut loc în general în raioane doar atunci când acestea erau vizitate de lideri ai partidelor mari. Evenimentele de campanie au fost deseoriacompaniate de concerte și divertisment. Un alt aspect al campaniei a fost utilizarea internetului, inclusiv a rețelelor sociale. Candidații au putut să facă agitație liber, fără intervenție din partea autorităților. În timpul campaniei au fost respectate drepturile civile și politice, inclusiv libertatea de exprimare, asociere, întrunire pașnică și mișcare.

²² În conformitate cu articolul 13 al CE, aceasta se aplică viceprim-miniștrilor, miniștrilor și vice-miniștrilor, membrilor *ex officio* ai guvernului, conducătorilor organelor autorității publice locale, președinților de raioane și vice-președinților lor, primarilor și vice-primarilor, precum și pretorilor (administratorii sectoarelor municipale numiți de primar) și vice-pretorilor. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică la fel interzice oficialităților să manifeste suport și să facă agitație electorală pentru vreun partid politic sau organizație politică în timp ce execută atribuții oficiale. Totuși, legea nu este explicită în privința categoriilor de oficialități la care se aplică. Mai mult ca atât, se pare că ea permite participarea oficialităților în evenimente de campanie electorală, cu condiția că ei declară expres că opinia exprimată nu reprezintă poziția lor oficială.

Afișele și panourile electorale au fost proeminente în întreaga țară, inclusiv multe panouri electronice în Chișinău. CE stipulează că plasarea afișelor este limitată la locuri special destinate, dar observatorii OSCE/BIDDO au remarcat că alocarea acestor locuri nu a fost suficientă pentru ca toți concurenții să-și afișeze materialele electorale. Regulile privind locurile unde pot fi plasate afișele au fost ignorate pe larg. Multe afișe au fost rupte, deteriorate sau acoperite cu alte afișe, fapt care a dus la un număr mare de contestații.

Partidele cheie au portretizat principalii săi concurenți ca fiind influențați de politica externă a altor state („pro-rus”, „pro-român” sau „pro-european”). Cei patru parteneri din coaliția de guvernare AIE, care au candidat de sine stătător la aceste alegeri, au sporit concurența între ei spre sfârșitul campaniei, uneori disputând faptul cine deține meritul pentru realizările AIE în guvern. Vizibilitatea Prim-ministrului în timpul campaniei a declanșat critici din partea altor membri ai AIE.²³ Pe lângă partidele parlamentare, mai multe partide mici au fost de asemenea destul de active,²⁴ în timp ce candidații independenți au avut în general o vizibilitate redusă. Ocazional unii candidați au folosit limbaj provocator.

Autoritățile și instituțiile locale nu au respectat întotdeauna cerința legală de a trata toți concurenții în mod egal. MOA OSCE/BIDDO a verificat că în unele cazuri administrațiile locale au dat preferință concurenților electorali pe care-i favorizează atunci când se acorda accesul la încăperile publice. Deși au fost făcute unele acuzații că cei aflați la putere au folosit resurse administrative pentru a-și promova campaniile lor electorale, acestea tind să se axeze în jurul unor aspecte relativ minore, în special utilizarea mașinilor de serviciu în timpul evenimentelor de campanie sau plasării afișelor.

Au fost confirmate cazuri izolate de amenințări și intimidări legate de alegeri. Declarația unui candidat PCRМ că a fost răpit și maltratat s-a bucurat de publicitate extinsă; circumstanțele acestui caz au rămas neclare. Alte incidente au avut loc în timpul agitației de la ușă la ușă și distribuirii materialelor electorale.²⁵ În două cazuri, persoanele au fost amendate conform articolului 69 al Codului Contravențional²⁶ pentru subminarea onoarei și demnității altei persoane.

Studentii au fost o țintă proeminentă a campaniei electorale. Partidele politice au organizat numeroase concerte, discoteci și alte evenimente pentru electoratul tânăr, în timpul cărora se distribuiau materialele electorale. Drept răspuns la contestațiile unor concurenți electorali că studenților le-a fost refuzat accesul la evenimentele electorale, pe data de 5 noiembrie Ministerul Educației a emis un decret care prevede desfășurarea întrunirilor cu alegătorii în

²³ Cu toate că oficialitățile candidați au trebuit să-și suspende activitatea, această regulă nu se aplică în cazul Prim-ministrului.

²⁴ Spre exemplu, „Moldova Unită”, Mișcarea „Acțiunea Europeană” și Partidul Umanist din Moldova. Partidul Umanist a susținut poziția unor legături strânse dintre Stat și Biserica Ortodoxă, ceea ce este o noutate pentru Moldova; Biserica a declarat că nu are nici un rol în politică.

²⁵ Spre exemplu, pe data de 6 noiembrie un activist PLDM a fost amenințat cu cuțitul în timp ce făcea agitație de la ușă la ușă, potrivit declarațiilor, de către un activist PCRМ. Acesta din urmă a găurit cauciucurile automobilului care aparținea activistului PLDM și a fost pedepsit cu amendă. De asemenea pe 6 noiembrie, doi activiști PLDM care distribuiau pliante în Sîngerei au fost intimidați de fostul președinte al raionului Florești. Pe 10 noiembrie inculpatul a fost interviuat de poliție și amendat în baza articolului 69 al Codului Penal. A se vedea și alte exemple în Raportul interimar nr. 2 al MOA OSCE/BIDDO, disponibil la www.osce.org/odihr/elections/73641.

²⁶ Articolul 69 stipulează amenzi pentru injurii aduse în public, comise prin vorbe sau fapte, care înjosesc onoarea și demnitatea persoanei, inclusiv și pentru injuria adusă în mass-media.

instituțiile de învățământ și căminele studențești doar după orele de studii și interzice implicarea minorilor. În rezultatul mai multor declarații potrivit cărora copiii distribuiau materiale electorale, pe data de 11 noiembrie Avocatul copilului a solicitat CEC să avertizeze concurenții electorali că Legea privind drepturile copilului interzice implicarea copiilor în activități politice.

Ziua de sâmbătă, 27 noiembrie, a fost declarată zi de studii în multe universități. PCRM a afirmat că aceasta s-a făcut pentru a asigura că studenții vor rămâne la universități pentru a vota coaliția de guvernare în loc să-și ia un week-end liber. Administratorii universitari au afirmat că această zi suplimentară a fost adăugată pentru a compensa pentru sărbătorirea Hramului orașului Chișinău în octombrie.

IX. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

În conformitate cu un regulament CEC, un partid politic sau un bloc electoral poate cheltui până la 0,50 euro per alegător inclus în LE; candidații independenți pot cheltui până la 0,05 euro per alegător. CE obligă partidele politice și candidații independenți care participă la cursa electorală să prezinte la CEC rapoarte odată la două săptămâni, descriind în detaliu toate veniturile și cheltuielile legate de campanie.²⁷ Partidele politice și candidații independenți au prezentat rapoartele conform cerinței, sporind astfel transparența finanțării campaniei. Totuși, CE și regulamentele sunt vagi în privința tipurilor de cheltuieli care trebuie raportate și a persoanelor responsabile de exactitatea rapoartelor de prezentare a informației financiare. Spre exemplu, partidele politice au raportat cheltuielile legate de publicitate, dar deseori nu au raportat cheltuielile legate de resurse umane, birouri și alte lucru necesare pentru campanie.

Conform rapoartelor financiare prezentate la CEC, un număr total de doar aproximativ 800 de donatori au finanțat concurenții electorali, sugerând că un cerc foarte mic de donatori contribuie la finanțarea politicii din Moldova. Companiile și persoanele juridice au depășit semnificativ ca număr donatorii individuali. Mai mulți oameni de afaceri proeminenți din Moldova s-au alăturat partidelor politice principale sau au intrat în cursă în calitate de concurenți independenți, dezvăluind diferențe vizibile în resursele disponibile concurenților și impactul pe care-l au acestea asupra intensității campaniilor lor electorale. Mulți concurenți politici s-au plâns de lipsa resurselor financiare, în special întrucât aceasta a fost a patra campanie electorală derulată în ultimii doi ani. Nici un concurent politic nu a lansat vreoaie campanie de strângere a fondurilor pentru a atrage donatori individuali.

O evoluție pozitivă a constat în faptul că instituțiile mass-media și organizațiile societății civile au servit drept entitate de supraveghere a finanțării campaniilor. Jurnaliștii de investigație au scos în evidență câteva cazuri de donații dubioase. Aceasta a îndemnat CEC, care nu are competența juridică de a verifica rapoartele financiare, să transmită rapoartele concurenților electorali la Inspectoratul Fiscal Principal de Stat și Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției în scopul verificării corectitudinii acestora.²⁸ Deși ambele organe au raportat că nu au constat încălcări, ele nu au examinat alte materiale în afară de cele primite de la partide. În general, lipsa unei verificări minuțioase a

²⁷ Articolul 38(8) al EC și Regulamentul CEC privind finanțarea campaniilor electorale și a partidelor politice adoptat pe 5 august 2010.

²⁸ Conform articolului 38(9) al CE, CEC poate cere Curții de Conturi sau Inspectoratului Fiscal Principal de Stat să verifice sursele de venit și corectitudinea evidenței și cheltuielilor.

rapoartelor a accentuat inexistența unui sistem efectiv și a unui organ oficial responsabil de verificarea corectitudinii rapoartelor privind finanțarea campaniei și aplicarea regulilor privind finanțarea campaniei. Rolul CEC în această privință pare să fie limitat doar la colectarea rapoartelor financiare, agregarea datelor primite și publicarea informației.

X. MASS-MEDIA

A. CONTEXT

Moldova are o serie de instituții mass-media care oferă publicului o varietate de opinii politice. Pe lângă radiodifuzorul public *Teleradio Moldova* care rămâne sursa principală de informare politică în multe părți ale țării, există patru posturi private de televiziune și cinci posturi private de radio cu acoperire națională, precum și un număr mare de ziare naționale. Lansarea în 2010 a două posturi de televiziune de știri, *Publika TV* și *Jurnal TV*, au sporit diversitatea. Cu toate acestea, o serie de instituții mass-media sunt încă percepute ca fiind afiliate partidelor politice.

Există o percepție largă a libertății mai mari a mass-media și a îmbunătățirilor în acest mediu de la alegerile anterioare. Adoptarea Legii privind libertatea exprimării în aprilie 2010 a fost salutăată de Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei fiind un pas semnificativ spre realizarea dreptului la libertatea exprimării în Moldova, deși mai există loc pentru îmbunătățiri viitoare.²⁹

B. CADRUL JURIDIC ȘI DE REGLEMENTARE PENTRU MASS-MEDIA

Comportamentul mass-media pe durata campaniei electorale este reglementat în primul rând de CE și Codul Audiovizualului, precum și de Regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale. O evoluție pozitivă este faptul că o serie de schimbări în cadrul juridic privind mass-media au abordat recomandările făcute de OSCE/BIDDO după alegerile din aprilie și iulie 2009. Reglementările actuale au fost în general salutate, fiind considerate mai liberale și permițând o reflectare mai diversă și mai dinamică.

În timpul campaniei, toți radiodifuzorii erau obligați să reflecte alegerile într-un mod corect, echilibrat și imparțial în programele sale de știri.³⁰ Fiecare concurent înregistrat avea dreptul la un minut pe zi de timp de antenă gratuit la televiziunea și radioul public, precum și un număr total de cinci și respectiv zece minute în timpul campaniei la fiecare post privat și public de televiziune și radio cu acoperire națională. Toți concurenții au avut și dreptul de a participa la dezbateri, pe care toți radiodifuzorii naționali erau obligați să le organizeze gratuit. Aceasta a asigurat ca toți concurenții electorali să beneficieze de expunere publică considerabilă. Pe lângă timpul de antenă gratuit, concurenții puteau procura timp de antenă cu plată, însă nu mai mult de două minute pe zi per radiodifuzor.

Teleradio Moldova a respectat cerința legală de a acorda timp de antenă gratuit și de a organiza dezbateri și chiar a sporit timpul de antenă gratuit pentru fiecare concurent la 20 și 45 minute la televiziune și, respectiv, radio. Dezbaterile sale au grupat câte patru concurenți

²⁹ A se vedea Raportul Reprezentantului OSCE pentru libertatea presei prezentat Consiliului Permanent, 29 iulie 2010, disponibil la www.osce.org/fom/documents/70956.

³⁰ Articolul 7 al Codului audiovizualului – Echilibrul și pluralismul politico-social.

odată.³¹ Fiecare concurent a fost invitat să participe la câte doua dezbateri; în prima rundă concurenții au fost grupați după data înregistrării lor, iar în a doua rundă ei au fost grupați în baza rezultatelor obținute în alegerile din iulie 2009.³² Astfel cele patru partide parlamentare s-au întâlnit față-n față în dezbaterile finale. Astfel abordarea companiei *Teleradio Moldova* a demonstrat un efort creativ de a respecta cerințele legale, în același timp oferind un format plin de sens. Totuși este regretabil faptul că doar un singur lider al unui partid parlamentar a decis să participe personal la dezbateri, care au pierdut oarecum din valoare.

Toți radiodifuzorii privați cu acoperire națională au aderat de asemenea la cerințele de a difuza dezbateri și de a acorda timp de antenă gratuit, deși unii din ei nu au fost mulțumiți de această obligație. Fiind 39 de concurenți în aceste alegeri, posturile private au considerat aceste obligații drept neobișnuite și costisitoare pentru posturile private. O serie de posturi mai mici, inclusiv unele din cele locale, au organizat dezbateri.

C. CONSTATĂRILE MONITORIZĂRII MIJLOACELOR MASS-MEDIA

Monitorizarea mijloacelor mass-media de către MOA OSCE/BIDDO s-a derulat în perioada 25 octombrie – 28 noiembrie și s-a concentrat pe nouă posturi de televiziune, două posturi de radio și patru ziare.³³

Mass-media a reflectat campania electorală într-un mod dinamic și activ, utilizând o diversitate de formate atât în mass-media națională, cât și în cea locală. În general instituțiile mass-media au oferit informații suficiente și variate care au permis alegătorilor să facă o alegere informată.

Mulți interlocutori au apreciat că numirea noii conducere a radiodifuzorului public *Teleradio Moldova* a contribuit la sporirea imparțialității și la o aspirație de a reflecta campania electorală într-un mod echilibrat, neutru și informativ în cadrul diferitor programe televizate și de radio. Cu toate acestea, reflectarea evenimentelor legate de alegeri a părut excesiv de atentă, uneori creând impresia că se dorea evitarea reportajelor despre situații controversate, în efortul de a asigura imparțialitatea.

Televiziunea publică *Moldova 1*, parte a companiei *Teleradio Moldova*, a dedicat cea mai mare parte a reflectării sale în știri politice și electorale concurentului PCRM, 14% de informație în mare parte neutră. În același timp, PCRM a beneficiat de cea mai mare parte de reflectare negativă, întrucât a fost deseori criticat de ceilalți concurenți. Deși PLDM și PL au avut parte de circa 10% de reflectare, ambele fiind prezentate în mare parte într-un mod neutru, ceilalți concurenți au fost reflectați mai puțin. *Moldova 1* a dedicat circa 22%

³¹ Partidele politice și candidații independenți au fost grupați separat. Acest format a fost contestat de patru candidați independenți, contestația fiind respinsă de CCA pe data de 19 noiembrie din motivul că formatul dezbaterilor era la discreția radiodifuzorului.

³² Adicional, radiodifuzorul public a organizat dezbateri între reprezentanții tineri ai partidelor politice concurente.

³³ Mijloacele mass-media au fost următoarele: *Moldova 1* (radiodifuzor public), *Prime TV*, *NIT TV*, *2Plus*, *Euro TV* (posturi de televiziune cu acoperire națională), *Jurnal TV*, *Pro TV Chișinău*, *Publika TV* și *TV 7* (posturi de televiziune cu acoperire limitată), *Radio Moldova* (radiodifuzor public), *Vocea Basarabiei* (post de radio); *Jurnal de Chișinău*, *Moldova Suverană*, *Timpul*, *Komsomolskaya Pravda* (ziare). Monitorizarea mass-media a cuprins analize cantitative și calitative ale reflectării, evaluând atât volumul de timp și spațiu alocat fiecărui concurent, cât și tonalitatea reflectării. Reflectarea altor subiecte relevante, cum ar fi guvernul și președintele, au fost de asemenea analizate.

din știrile sale activităților guvernului, în special ale Prim-ministrului, într-o tonalitate neutră și pozitivă. Reflectarea extensivă a Prim-ministrului, care participa la cursa electorală, a contribuit la avantajarea subiecților aflați la guvernare. Postul public *Radio Moldova* a adoptat o abordare asemănătoare privind reflectarea guvernului, reprezentat în primul rând de Prim-ministru. Postul de radio a dedicat circa 13% din reflectarea sa în știri concurentului PCRM, circa 7% - PL și circa 6% - PLDM.

Doi radiodifuzori privați cu acoperire națională, *Prime TV* (postul cu cea mai mare rată de audiență) și *2plus*, au acordat tratament preferențial concurentului PDM în programele sale de știri, alocând partidului circa 20% și 27% de reflectare vădit pozitivă. Ambele posturi sunt strâns afiliate cu un om de afaceri proeminent care a fost inclus în lista de candidați a PDM cu doar câteva zile înainte de alegeri. Posturile au difuzat numeroase reportaje de știri care au promovat acest om de afaceri și activitățile organizației sale de caritate, atât înainte, cât și după ce el a devenit candidat, precum și în timpul tăcerii electorale pe data de 27 noiembrie. Pe lângă aceasta, în timpul săptămânii electorale *Prime TV* a difuzat un talk-show care a arătat în exclusivitate candidați PDM.

NIT TV, alt post privat cu acoperire națională, a dat dovadă de părtinire vădită în favoarea PCRM în reportajele sale de știri, dedicându-i 50% din reflectarea în știri, într-o tonalitate predominant pozitivă sau neutră. Pe lângă aceasta, în cea mai mare parte a campaniei *NIT* a difuzat în programele sale de știri rapoarte promoționale întitulate „Moldova alege victoria” (sloganul electoral al PCRM), în care diferite segmente ale societății își declarau sprijinul pentru platforma PCRM. Spre deosebire, portretizarea partidelor AIE (în mare parte PLDM) și a guvernului a fost copleșitor de negativă, reportajele fiind deseori distorsionate sau comentate negativ de jurnaliști, fără a oferi puncte alternative de vedere.

Printre posturile private de televiziune care nu au acoperire națională, toate posturile monitorizate de MOA OSCE/BIDDO au acordat cea mai multă reflectare concurentului PCRM, dar au portretizat acest partid în majoritate în mod negativ în programele sale de știri, în mare parte în rezultatul difuzării remarcilor critice făcute de alte partide în adresa PCRM. În general, *Pro TV* a oferit spectatorilor săi o reflectare echilibrată a campaniei în cadrul unor programe de știri destul de dinamice. *Publika TV* a fost neutră în portretizarea concurenților. Deși *Jurnal TV* a prezentat o reflectare în general imparțială în programele sale de știri, postul a fost părtinitor în talk-showurile sale, în care au participat aproape în exclusivitate reprezentanții unui partid mic, „Pentru Neam și Țară”.

Impactul presei scrise rămâne limitat din cauza tirajului redus. Ziarele au oferit cititorilor lor opinii diverse, dar deseori părtinitoare. *Moldova Suverană* a promovat în mod clar PCRM, iar *Timpul* și *Jurnal de Chișinău* au avut o atitudine critică față de acesta. *Komsomolskaya Pravda*, ziarul cu cel mai mare tiraj, nu a dedicat mult conținut informației referitoare la alegeri. O serie de ziare au publicat material promoțional fără a indica dacă acesta reprezintă publicitate politică cu plată, contrar prevederilor legale menite să prevină publicitatea ascunsă.

D. CONTESTAȚII ȘI APELURI PRIVIND MASS-MEDIA

Procesul de contestații a fost optimizat semnificativ. CEC a adjudecat litigiile privind mass-media, în cazul în care ele implicau un partid sau un candidat independent care contesta acțiunile altui concurent. Cu toate acestea, contestațiile făcute de candidați independenți sau partide împotriva radiodifuzorilor au fost remise la CCA, autoritatea de reglementare a

radiodifuzorilor. Instanțele de judecată au fost responsabile de examinarea tuturor contestațiilor referitoare la mass-media și internet.

Componența CCA a fost contestată de repetate ori în timpul campaniei de unul din membrii săi, care a chestionat legalitatea mandatelor ale altor doi membri ale căror mandate au expirat la începutul lunii noiembrie. Cu toate acestea, Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, adoptată pe 16 iulie 2010, prevede extinderea automată a mandatelor membrilor CCA până la numirea persoanelor noi.

CCA a primit și examinat un număr mare (40) de contestații privind mass-media. Majoritatea cazurilor au contestat lipsa echilibrului și pluralismului politic în programele de știri ale postului *NIT*.

Drept răspuns la numeroase contestații formale împotriva postului *NIT*, precum și în baza constatărilor făcute în cadrul propriei monitorizări, CCA a sancționat postul de trei ori³⁴ în timpul campaniei electorale. Sancțiunile s-au bazat pe încălcări repetate a prevederii legale de a asigura echilibru și pluralism în programele sale de știri. *NIT* a afirmat că, fiind unicul radiodifuzor care a favorizat opoziția, el a fost ales pe nedrept de autorități și pedepsit în timpul campaniei într-o încercare de a-l forța să-și schimbe politica editorială sau să se închidă. Abordarea incrementală adoptată de CCA în sancționarea *NIT* a fost în conformitate cu legea și a urmărit să permită postului să instituie echilibrul necesar fără pedepse severe. Totuși, nici una din sancțiuni nu a fost implementată în timpul perioadei electorale. Absența unor termene obligatorii privind implementarea sancțiunilor a redus din valoarea acestora în calitate de remediu.

XI. PARTICIPAREA FEMEILOR

Printre toți concurenții electorali erau două partide mici conduse de femei, Partidul Național Liberal și Partidul Conservator, și cinci candidați independenți femei. Deși 27,8% din candidați erau femei, ele deseori erau plasate în partea de jos a listei de candidați. În rezultat, doar 20 de femei au obținut mandate în parlament,³⁵ în scădere față de cifra de 25 femei în parlamentul anterior. În general, femeile au deținut puține poziții de influență în structurile partidelor politice și politicienii femei au afirmat că este dificil de concurat într-un peisaj politic dominat de bărbați.

În timpul campaniei electorale doar două partide (AMN și PDM) au menționat expres problema egalității de gen în platformele lor electorale, deși temele sociale legate de rolul femeilor au fost incluse în platformele mai multor partide. Două partide au menționat traficul de ființe umane și violența în familie în platformele lor. Observatorii MOA OSCE/BIDDO au raportat că aproximativ același număr de femei și bărbați au participat la evenimentele de campanie. Candidații femei au fost rareori văzuți să facă activ agitație, să prezideze întruniri electorale sau să conducă marșuri, dar mulți activiști de partid femei s-au implicat în agitația de la ușă la ușă.

³⁴ CCA a impus următoarele sancțiuni: retragerea dreptului de a difuza publicitate timp de trei zile (pe 29 octombrie), o amendă maximă în sumă de 5.400 lei (aproximativ 328 euro; pe 10 noiembrie) și retragerea dreptului de a difuza publicitate timp de cinci zile (pe 19 noiembrie).

³⁵ PCR – 12 femei alese, PLDM – 4, PL și PDM – câte 2 fiecare.

În administrația electorală, unul din nouă membri ai CEC, vice-președintele, este femeie. Femeile sunt bine reprezentate în CC, deși mai puțin în funcții de conducere; 11 președinți ai CC din 35 au fost femei. În BSV vizitate de observatorii OSCE/BIDDO în ziua alegerilor, 76% din membrii BSV erau femei.

XII. PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Conform recensământului din 2004, care nu a cuprins Transnistria, minoritățile naționale constituie peste 24% din populația Moldova. Minoritățile naționale mai mari includ ucraineni (8,4%), ruși (5,9%), găgăuzi³⁶ (4,4%), bulgari (1,9%) și romi. Minoritățile naționale deseori comunică în limba rusă.

Moldova are în general un cadru juridic solid privind protecția drepturilor minorităților naționale. Deși legislația existentă permite persoanelor care aparțin minorităților naționale să participe în procesul electoral în mod egal, ea nu oferă mecanisme speciale de asistare sau facilitare a reprezentării minorităților. Materialele electorale ale partidelor, buletinele de vot și informația se oferă atât în limba de stat, cât și în limba rusă, acomodând interesele minorităților. Sistemul electoral de o singură circumscripție națională este o provocare pentru reprezentarea minorităților în bază de regiune.

Rareori partidele politice fac din problemele minorităților naționale un subiect proeminent al campaniilor lor. Multe partide au vorbit despre importanța dialogului interetnic. Unii au pus în discuție statutul limbii ruse și importanța altor limbi vorbite de minorități. Unii lideri din partea minorităților au ridicat problema reprezentării minorităților în organele guvernamentale.

Mișcarea social-politică a romilor, un partid înregistrat în martie 2010, a fost unicul concurent electoral care a declarat că reprezintă o minoritate națională specifică. Liderii Mișcării au discutat faptul că mulți cetățeni romi nu sunt înregistrați în LE și că numărul actual al romilor în Moldova este mult mai mare decât cel documentat în recensământul din 2004. Electoratul care reprezintă minoritățile naționale a fost în general ținta Mișcării social-politice „Ravnopravie” (cuvânt în limba rusă, care înseamnă „egalitate”).

Nu sunt disponibile date oficiale privind apartenența etnică a candidaților sau componența etnică a organelor electorale. Liderii mai multor organizații ale minorităților și-au exprimat preocuparea în privința numărului insuficient de reprezentanți ai minorităților pe listele de candidați ale partidelor principale, cu excepția PCRM.

XIII. OBSERVATORI LOCALI

CE prevede observarea procesului electoral de către organizații neguvernamentale internaționale și locale, reprezentanți ai guvernelor străine și reprezentanți ai concurenților electorali. Observatorii acreditați de CEC au dreptul de a monitoriza procesul electoral în întreaga țară, pe când observatorii acreditați de CC pot monitoriza doar în circumscripția respectivă.

³⁶ O minoritate vorbitoare de o limbă turcică, dar predominant creștin-ortodoxă.

Două grupuri de observatori locali au monitorizat perioada electorală în întregime și procedurile din ziua alegerilor, Promo-LEX și Control Civic – Alegeri 2010. Mai multe organizații locale au monitorizat aspecte specifice ale alegerilor, inclusiv finanțarea campaniei electorale, mass-media, rolul femeilor și LE. Votarea din afara țării a fost monitorizată de „Fundația est-europeană” în 25 din 75 secții de votare create peste hotare. În general, societatea civilă foarte activă a contribuit substanțial la transparența procesului.

XIV. CONTESTAȚII ȘI APELURI

Orice alegător sau concurent electoral poate contesta acțiuni, inacțiuni sau hotărâri ale comisiilor electorale, concurenților electorali și mass-media. Spre deosebire de alegerile anterioare, contestatarii erau obligați să epuizeze căile de apel în ierarhia organelor electorale înainte de a merge în instanța de judecată. Organele electorale sunt obligate să justifice hotărârile pronunțate cu scopul de a demonstra legalitatea acestora.

A. CONTESTAȚII DEPUSE LA CEC ȘI CC

CEC și CC au examinat contestațiile în timp oportun, urmând procedurile expuse în CE și regulamentele CEC. Cu unele excepții, hotărârile CEC și CC revizuite de MOA OSCE/BIDDO au fost bine justificate și par să fi fost în conformitate cu legislația.

CEC a primit 80 de contestații și a pronunțat 42 de hotărâri pe marginea a 44 de contestații.³⁷ În 20 de cazuri, CEC s-a pronunțat în favoarea contestatarului, în 7 cazuri contestațiile au fost parțial respinse, iar 15 contestații au fost respinse din motiv că nu aveau teme, nu aveau probe sau erau tardive. Șaisprezece contestații au fost întoarse pentru că au fost prezentate de persoane neautorizate, 12 contestații au fost remise la organul competent pentru examinare și 2 au fost retrase de contestatari. O evoluție pozitivă a constat în faptul că CEC a răspuns doar la cinci contestații printr-o scrisoare în loc de hotărâre formală.³⁸ În fiecare din aceste cazuri scrisoarea a fost forma potrivită de răspuns, spre exemplu pentru a îndrepta contestatarul către organul competent.

Paisprezece contestații prezentate la CEC s-au referit la faptul că materialele electorale nu au fost în conformitate cu articolul 64¹(6) al CE, care prevede că aceste materiale trebuie să includă numele concurentului electoral, data publicării, tirajul și numele editurii. CEC a constatat încălcare în 13 cazuri și a emis 6 avertizări în adresa concurenților electorali. De asemenea, el a transmis materialele vizate la Ministerul Afacerilor Interne (MAI) pentru investigarea posibilelor încălcări ale prevederilor Codului Contravențional privind contravențiile electorale.³⁹

Marea majoritate a contestațiilor depuse la CC au vizat amplasarea afișelor electorale în locuri neautorizate. În majoritatea cazurilor, CC au emis avertizări partidelor vizate și au transmis cazurile la MAI pentru investigare. În privința acestor cazuri, MAI a întocmit 40 de procese-verbale, care au implicat 47 persoane, inclusiv 11 concurenți electorali, precum

³⁷ În unele cazuri au fost depuse mai multe contestații pe marginea aceluiași subiect și a fost pronunțată o singură hotărâre.

³⁸ Aceasta a fost o problemă la alegerile anterioare, întrucât doar o hotărâre, și nu o scrisoare, poate fi contestată în instanța de judecată. Cu toate acestea, nici un contestatar nu a depus apel pe marginea faptului că CEC nu a pronunțat o hotărâre.

³⁹ Este contravenție administrativă conform articolului 50 al Codului Contravențional de a publica și distribui material care contravine articolului 64¹(6) al CE.

și cinci minori.⁴⁰ Totuși, acestea au cuprins doar o mică porțiune din cazurile referitoare la afișele plasate în locurile neautorizate, observate de MOA OSCE/BIDDO. Una din cauzele din care atât de mult material electoral a fost plasat în locuri neautorizate constă în faptul că autoritățile locale nu au alocat întotdeauna spațiu public suficient pentru materialele electorale, după cum este prevăzut în CE.⁴¹

Unicele sancțiuni la dispoziția CEC și CC în caz de încălcări al CE de către concurenții electorali sunt emiterea avertizărilor sau cererea adresată instanței de judecată să anuleze înregistrarea concurentului electoral respectiv.⁴² CEC și CC au recurs doar la avertizări, care au fost ignorate pe larg. Ineficiența avertizărilor subliniază necesitatea unui regim de sancționare gradată care să includă sancțiuni intermediare pe lângă avertizare și anularea înregistrării, pentru a spori respectarea de către concurenții electorali a prevederilor CE.

CEC a examinat trei contestații din partea partidelor politice privind nerespectarea tăcerii electorale de către mass-media în ziua alegerilor și în ziua precedentă. CEC a confirmat încălcarea CE într-un singur caz și a informat CCA despre aceasta; celelalte două cazuri au fost respinse din lipsă de probe.

B. CONTESTAȚII DEPUSE LA INSTANȚELE DE JUDECATĂ

Instanțele de judecată s-au ocupat de contestațiile electorale într-un mod transparent. Mass-media și publicul au putut asista la toate ședințele judecătorești și toate hotărârile au fost anunțate public la sfârșitul fiecărei ședințe. Termenele scurte de examinare a contestațiilor electorale au fost respectate. Curtea de Apel (CA) Chișinău a pronunțat 20 de hotărâri, iar Curtea Supremă de Justiție (CSJ) – 15.⁴³ MOA OSCE/BIDDO a revizuit majoritatea hotărârilor și a constatat că acestea au fost bine justificate în contextul cerințelor și procedurilor legale existente.

PCRM a contestat hotărârea CEC de a crea secții de votare în afara ambasadelor și consulatelor peste hotare. CA a respins contestația, constatând că cerințele tehnice pentru crearea acestor secții conform articolului 29¹ al CE au fost respectate. Hotărârea a fost menținută la apel de CSJ.

Curtea Constituțională a pronunțat două hotărâri semnificative în materie electorală, în timpul perioadei preelectorale. În primul caz, guvernul a solicitat Curții declararea neconstituțională a articolului 13(3) al CE, care prevede că anumite oficialități care candidează pentru funcția de deputat trebuie să-și suspende obligațiunile de serviciu în perioada electorală. Guvernul a argumentat că suspendarea activității membrilor guvernului limitează abilitatea guvernului de a-și exercita atribuțiile în timpul perioadei electorale. Curtea a declarat articolul contestat constituțional. Cu toate acestea, Curtea a transmis o notă parlamentului indicând inconsistența dintre articolul 13(3) al CE și Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică în privința funcționarilor publici care sunt obligați să-și suspende activitatea atunci când candidează pentru o funcție publică.

⁴⁰ Suma totală a amenzilor a fost de 10.400 lei (aproximativ 632 euro); unii concurenți au fost sancționați de mai multe ori.

⁴¹ Spre exemplu, în Bălți, al doilea cel mai mare oraș din Moldova, judecătorii au ordonat vice-primarului să asigure mai mult spațiu, după ce a fost alocat doar un singur panou în tot orașul pentru deservirea a tuturor 39 concurenți.

⁴² Articolul 69(2) al CE.

⁴³ Din acestea, 16 contestații depuse la CA și 8 la CSJ au fost din partea aceluiași cetățean, toate fiind respinse.

Curtea a fost de părerea că articolul 13(3) nu-și atinge scopul de a asigura că autoritățile publice sunt imparțiale în timpul alegerilor și nu previne folosirea abuzivă a resurselor administrative. Curtea a subliniat necesitatea ca parlamentul să includă în CE prevederi previzibile și concise pentru atingerea acestui scop.

În al doilea caz, Curtea a respins cererea depusă de PCRM privind declararea neconstituțională a noii metodologii de alocare a mandatelor. PCRM a argumentat că metodologia a fost adoptată special pentru a-i refuza partidului majoritatea mandatelor în cazul în care câștigă majoritatea voturilor, aceasta încălcând principiul conform căruia mandatele urmează a fi distribuite în conformitate cu numărul voturilor acumulate. Curtea a respins contestația, remarcând că ea a stabilit într-un caz anterior că alegerea metodologiei de alocare a mandatelor a ținut în exclusivitate de competența parlamentului.

Se pare ca a fost puțină confuzie în rândul judecătorilor din teritoriu în privința majorității schimbărilor recente operate în procedura cu privire la contestații, în care contestatarii nu mai pot depune apel la instanța de judecată, cu excepția cazului când contestația a fost mai întâi respinsă de CEC. Această confuzie rezultă din limbajul neclar al articolului 65(1) al CE, care ar trebui interpretat ca însemnând că o contestație poate fi depusă la instanța de judecată după un apel la organul electoral, ceea ce a dus la interpretări inconsistente ale prevederilor de către diferite părți interesate.

XV. VOTAREA, NUMĂRAREA ȘI TOTALIZAREA

A. DESCHIDEREA ȘI VOTAREA

Votarea a avut loc într-o atmosferă calmă și pașnică. În pofida oboselii percepute a alegătorilor, prezența finală la urne a fost de 63,35%.

Observatorii internaționali au apreciat procedurile de deschidere a secțiilor de votare coplesitor de pozitiv, fiind remarcate doar câteva nereguli, inclusiv unele cazuri de deschidere cu întârziere a secțiilor de votare, sigilarea nepotrivită a urnelor de vot, precum și prezența ocazională a persoanelor neautorizate.

Procesul de votare a fost evaluat pozitiv în 98% din secțiile de votare vizitate, cu proceduri în general urmate conform legii. Supraaglomerarea sau lipsa ordinii a fost raportată în zece procente din secțiile de votare observate, inclusiv din cauza amplasării proaste. Contrar noilor prevederi legale, unele BSV au permis solicitarea votării la locul aflării prin telefon. Mulți observatori au remarcat că echipamentul folosit la secțiile de votare nu era uniform (întrucât fiecare primar era responsabil de aprovizionarea cu urne de vot, cabine de vot și alte materiale) și că unele secții de votare nu erau încălzite.

Au fost raportate câteva probleme privind caracterul secret al votării în 3,5% din secțiile de votare observate. În unele cazuri acestea erau cauzate de faptul că alegătorii nu împătureau buletinele de vot marcate, în unele situații din cauza draperiilor semitransparente și în alte situații din cauza mărimii buletinului de vot, care avea aproape un metru în lungime.

Urnele de vot s-au împlut rapid în trei procente din observări, numărul urnelor de vot nu a fost suficient, din nou din cauza mărimii buletinului. Aceasta a dus la soluții creative, cum ar fi folosirea cutiilor de carton, golirea urnelor de vot pline în saci care erau sigilați și apoi

resigilarea urnelor de vot pentru utilizarea în continuare sau utilizarea cutiei de donații din biserică.

Reprezentanții partidelor sau ai candidaților independenți, precum și observatorii din partea organizațiilor civile au fost prezenți în majoritatea secțiilor de votare. Promo-LEX a avut cel mai mare număr de observatori, care au fost prezenți în 87% din secțiile de votare vizitate.

Aproximativ 165.000 de alegători au fost adăugați în LE suplimentare în ziua alegerilor, reprezentând aproape zece procente din cetățenii care au votat. Acest număr include 62.572 alegători peste hotare, 17.672 persoane care au votat cu CDV, 12.035 de studenți care au votat cu carnetul de student și 7.704 alegători din Transnistria care au votat în secțiile de votare special desemnate.

În patru secții de votare de peste hotare s-au terminat buletinele de vot în ziua alegerilor.⁴⁴ Pentru a rezolva această problemă, CEC a permis alegătorilor rămași în aceste secții de votare să-și scrie opțiunea pe o foaie de hârtie de format A4 ștampilată anterior de BSV. Circa 960 de alegători au urmat această procedură. Aceste „buletine de vot de urgență” au fost puse în urne de vot separate și numărate separat.

B. NUMĂRAREA

Numărarea a fost apreciată de observatorii internaționali ca bună sau foarte bună în 100 din 110 numărări observate. Unele numărări au fost apreciate ca deficiente din cauza erorilor procedurale sau lipsei de transparență. În unele din aceste cazuri, BSV nu au numărat semnăturile pe LE sau nu au anulat buletinele de vot neutilizate înainte de a începe numărarea. Au fost raportate probleme și în legătură cu reconcilierea cifrelor din procesele-verbale cu privire la rezultate în 17 cazuri.

În opt secții de votare în care s-a observat numărarea, observatorii nu au putut vedea buletinele de vot, iar în opt cazuri a fost raportată o abordare inconsecventă în determinarea valabilității buletinului de vot. În patru cazuri, BSV au constatat mai multe buletine în urna de vot decât numărul de alegători care au primit buletine, deși nu au fost probe de umplere a urnei de vot. Procedura corectă de numărare mai întâi a buletinelor de vot din urna de vot mobilă nu a fost urmată în o pătrime de secții de votare vizitate. În mai mult de jumătate de secții de votare, buletinele de vot nu au fost grupate separat.

BSV au întâmpinat dificultăți în completarea proceselor-verbale cu privire la rezultate în aproape 20% din secțiile de votare vizitate. În 19 numărări observate, BSV nu au plasat procesele-verbale cu privire la rezultate, după cum se cere. În zece cazuri, transmiterea proceselor-verbale ale BSV la CC nu a fost efectuată de cel puțin doi membri ai BSV, după cum prescrie legea. În opt cazuri a lipsit escorta poliției.

C. TOTALIZAREA

Efectuarea totalizării a fost apreciată ca bună sau foarte bună. Au fost raportate probleme minore, printre care lipsa de experiență a personalului CC, oboseala operatorilor de

⁴⁴ Paris, Moscova, Padova și Roma.

calculator și unele cazuri de totalizare întârziată.⁴⁵ Nu întotdeauna BSV au fost rugate să corecteze iregularitățile constatate în procesele verbale.⁴⁶ În câteva cazuri a fost o lipsă de transparență în momentul introducerii rezultatelor în calculator și procesele-verbale ale CC nu au fost înmânate tuturor reprezentanților concurenților electorali în 38 de CC din 35. Pe de altă parte, prezența extinsă a observatorilor locali (în primul rând Promo-LEX) și a reprezentanților concurenților electorali (în 82% din CC) au sporit transparența.

XVI. ANUNȚAREA REZULTATELOR

Rezultatele preliminare au fost transmise în regim electronic de la CC la CEC în noaptea alegerilor. Sistemul electronic a lucrat corect și până la 23:00 CEC a anunțat primele rezultate preliminare după circumscripție. A doua zi după alegeri, rezultatele preliminare după circumscripție au fost disponibile în baza rezultatelor din peste 95% de secții de votare. Toate procesele-verbale CC și BSV au fost scanate de CEC și plasate pe pagina sa web începând cu 29 noiembrie.

CEC a anunțat rezultatele preliminare finale pe 6 decembrie în baza copiilor electronice ale proceselor-verbale cu privire la rezultate din toate CC. De asemenea CC au fost obligate să prezinte la CEC copii pe suport de hârtie a totalizărilor lor timp de 48 de ore de la închiderea secțiilor de votare. Toate CC, cu o excepție, au respectat acest termen; rezultatele de la CC 1 Chișinău au fost întârziate din cauza faptului că procesele-verbale din cinci BSV de peste hotare au ajuns cu întârziere din cauza condițiilor de vreme și a zborurilor anulate.

Din moment ce CEC primește toate copiile proceselor-verbale ale CC, el are la dispoziție cinci zile pentru întocmirea procesului-verbal cu privire la rezultate pentru întreaga țară. Acest proces-verbal trebuie prezentat la Curtea Constituțională împreună cu lista deputaților aleși timp de 48 de ore. Curtea dispune de zece zile pentru a confirma rezultatele și a valida mandatele celor aleși.

În baza rezultatelor anunțate de CEC, PCRM a obținut 42 mandate (39,3%), PLDM 32 – mandate (29,4%), PDM – 15 mandate (12,7%) și PL – 12 mandate (10%). În baza noului sistem de alocare a mandatelor, PCRM a primit cu două mandate mai puțin decât ar fi obținut conform sistemului anterior de alocare a mandatelor, în timp ce PDM și PL au primit fiecare cu un mandat mai mult decât ar fi primit conform sistemului anterior.

În pofida numărului mare de concurenți politici, 91,4% din electorat au votat pentru patru cele mai mari partide, care au fost unicii concurenți care au depășit pragul electoral. Din cei 35 concurenți rămași, doar doi au obținut mai mult de un procent din voturi.

XVII. CONTESTAȚII POSTELECTORALE

Pe data de 1 decembrie 2010, PCRM a depus o contestație la CEC afirmând că au avut loc numeroase încălcări ale CE în timpul numărării și totalizării, inclusiv:

⁴⁵ CC din Ungheni a stopat numărarea la ora 5:15 și a decis s-o reia la 13:00 pe data de 29 noiembrie. În CE nu există vreo prevedere care să stabilească procesul de totalizare neîntrerupt.

⁴⁶ După cum a fost raportat în 29 de formulare de observare cu privire la totalizarea rezultatelor în CC din Chișinău, Bălți, Cimișlia, Dondușeni, Glodeni, Hîncești, Nisporeni, Rezina, Rîșcani și Ungheni.

- încălcări ale procedurilor de includere a studenților și persoanelor care votează cu CDV în listele suplimentare;
- cazuri multiple de votare dublă;
- sute de cazuri de refuzare a cererii de a vota la locul aflării;
- folosirea hârtiei curate în loc de buletine de vot de către unii alegători din afara țării;
- discrepanțe între cifrele din unele procese-verbale publicate de CEC pe pagina sa web și cifrele din procesele-verbale obținute de BSV.

PCRM a solicitat ca rezultatele să fie verificate, inclusiv prin revizuirea tuturor înscrierilor din listele suplimentare, verificarea tuturor buletinelor nevalabile și renumărarea voturilor, totul în prezența observatorilor din partea partidului.

CEC a examinat aceste contestații la aceeași ședință la care a anunțat rezultatele finale ale alegerilor. El a respins majoritatea solicitărilor din partea PCRM din motiv că acesta nu a prezentat suficiente probe în sprijinul revendicărilor lor. Totuși CEC a acceptat punctul de vedere privind votarea în afara țării și a declarat nevalabile voturile exprimate pe hârtie albă. Contestație a fost remisă Curții Constituționale pentru examinare. Pe data de 6 decembrie PCRM și trei candidați independenți au depus contestații similare la Curte. Pe data de 10 decembrie, după examinarea contestațiilor, Curtea Constituțională a dispus renumărarea voturilor în întreaga țară, împreună cu verificarea LE de bază și suplimentare.⁴⁷

XVIII. RENUMĂRAREA VOTURILOR

Membrii BSV și CC au fost rechemați pentru efectuarea renumărării și suplimentar au fost angajați 105 de lucrători electorali pentru renumărarea voturilor din afara țării. BSV au efectuat renumărarea voturilor pe data de 15 decembrie și rezultatele noi au fost prezentate la CC respectiv. Pe data de 16 și 17 decembrie, procesele-verbale noi au fost verificate împreună de CC și CEC. Pe data de 18 decembrie, CEC a anunțat rezultatele renumărării,⁴⁸ existând doar diferențe marginale față de numărarea inițială.⁴⁹ Schimbările nu au fost suficient de semnificative încât să afecteze distribuția originală a mandatelor. În conformitate cu renumărarea realizată, CEC a transmis procesul-verbal național la Curtea Constituțională,⁵⁰ care a validat rezultatele pe data de 24 decembrie.

Reprezentanții concurenților electorali au avut voie să observe procesul de renumărare și verificare, dar nu au avut voie să copie informație personală din LE. PCRM a informat MOA OSCE/BIDDO că observatorii săi de partid au vrut să copie numerele actelor de identitate ale alegătorilor din LE suplimentare pentru a le verifica contra datelor din LE de bază, în scopul de a confirma dacă au fost cazuri de votare multiplă. În opinia PCRM, CEC a încălcat hotărârea Curții Constituționale prin faptul că nu a permis observatorilor de la partide să copie această informație pentru a verifica listele. Totuși, CEC și-a asumat poziția că verificarea listelor a fost realizată prin renumărarea numărului de alegători din LE de bază și suplimentare și introducerea acestor cifre în procesele-verbale. CEC a susținut că

⁴⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 10 decembrie 2010.

⁴⁸ Hotărârea CEC nr. 3982 din 18 decembrie 2010.

⁴⁹ Cea mai mare discrepanță a fost descoperită în BSV Rublenița din raionul Soroca, în care după renumărare PCRM a primit cu 395 voturi mai mult, iar PDM, PLDM și PL au pierdut respectiv 160, 129 și 34 voturi. Ținând cont de gravitatea erorii, cazul urma să fie investigat de CC Soroca și CEC.

⁵⁰ Hotărârea CEC nr. 3981 din 18 decembrie 2010.

permițând partidelor să copie numerele actelor de identitate ale alegătorilor ar fi încălcat confidențialitatea informației despre alegător. PCRM a depus o contestație la CA pe marginea acestui subiect, dar Curtea a respins contestația pe data de 15 decembrie.

XIX. RECOMANDĂRI

OSCE/BIDDO prezintă următoarele recomandări pentru a fi examinate de către autoritățile din Moldova. Aceste recomandări urmează a fi citite împreună cu recomandările făcute în Rapoartele finale ale OSCE/BIDDO privind alegerile parlamentare și parlamentare anticipate din 2009. OSCE/BIDDO este gata să asiste autoritățile din Republica Moldova în perfecționarea în continuare a procesului electoral.

A. RECOMANDĂRI PRIORITARE

1. Reformele sunt necesare pentru a evita impasuri politice prelungite, care necesită alegeri naționale frecvente și repetate. Reformele vor fi realizate cel mai bine printr-un proces deschis de consultare și formare a consensului care încurajează susținerea universală în rândul partidelor politice și duce la un sistem sprijinit pe larg de toate părțile implicate în procesul electoral.
2. Sunt necesare eforturi considerabile pentru îmbunătățirea LE. Introducerea planificată a registrului electronic centralizat al alegătorilor administrat de CEC ar putea contribui la îmbunătățirea calității listelor electorale, dacă acesta va fi creat într-un mod inclusiv, corect, sigur și durabil.
3. Eficiența reglementărilor privind finanțarea campaniei electorale ar putea fi sporită prin desemnarea unui organ care va fi responsabil și va avea competențe și resurse legale de a supraveghea implementarea prevederilor privind finanțarea campaniei, de a verifica rapoarte financiare și de a impune sancțiuni în caz de încălcări. Reglementările ar putea specifica în detaliu categoriile de cheltuieli legate de campanie care urmează a fi raportate.
4. Dacă hotărârile CCA urmează să fie pline de sens, este necesară adoptarea măsurilor pentru a asigura că hotărârile sunt implementate în timp oportun, în timpul campaniei electorale, cum este cazul hotărârilor CEC și ale instanțelor de judecată cu privire la alegeri.
5. Hotărârile privind crearea secțiilor de votare de peste hotare ar trebui luate în mod transparent și în baza unor criterii clare și consecvente, printre care în special numărul cetățenilor cu drept de vot care locuiesc într-o anumită țară sau localitate.

B. RECOMANDĂRI SUPLIMENTARE

CADRUL JURIDIC⁵¹

6. După alegerile locale din 2011, autoritățile ar trebui să examineze posibilitatea unei revizuirii ample a cadrului juridic cu privire la alegeri, care să urmărească eliminarea contradicțiilor interne din cadrul CE și a inconsistențelor dintre CE și alte legi.
7. Unicele sancțiuni care pot fi impuse concurenților electorali de CEC sau CC în caz de încălcare a CE sunt avertizările sau cererile adresate instanței de judecată de a anula înregistrarea concurenților electorali vizați. Întrucât avertizările sunt deseori ignorate și anularea înregistrării este o sancțiune prea severă pentru majoritatea încălcărilor, aplicarea legii urmează a fi îmbunătățită prin crearea unui regim de sancționare gradată care să includă sancțiuni intermediare.
8. Prevederile CE care obligă autoritățile locale să ofere spațiu public pentru afișele electorale ar putea fi consolidate, specificând spațiul minim suficient care urmează a fi pus la dispoziția fiecărui concurent electoral.

ADMINISTRAREA ALEGERILOR

9. Trebuie menținute eforturile pentru asigurarea faptului că toți cetățenii sunt în posesia unor acte de identitate valabile. Practica de a permite alegătorilor să voteze cu acte de identitate expirate ar trebui revăzută în scopul evitării unor posibile abuzuri și limitării folosirii listelor electorale suplimentare.
10. S-ar putea examina și posibilitatea aprovizionării secțiilor de votare cu echipament și materiale standardizate, inclusiv urne de vot transparente, sigilii de plastic numerotate și plicuri sigure.

ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

11. Se pare că CEC va avea nevoie de personal și resurse substanțiale noi pentru implementarea și menținerea noului Registru de Stat al Alegătorilor, după cum este prevăzut în CE. Aceasta va necesita acțiuni din partea autorităților guvernamentale sau a parlamentului.
12. Reglementări adiționale vor fi necesare pentru a stipula clar modul în care CEC va implementa noul Registru de Stat al Alegătorilor și va delimita clar obligațiile și responsabilitățile autorităților implicate în colectarea și actualizarea datelor. Până când registrul planificat al alegătorilor va deveni funcțional, sunt necesari pași pentru a asigura că LE sunt compilate într-un mod uniform.

⁵¹ Opiniile comune anterioare ale OSCE/BIDDO și Comisiei de la Veneția privind Codul Electoral al Republicii Moldova, disponibile la www.osce.org/odihr/elections/moldova/68713 (publicat pe 7 iunie 2010) și la www.osce.org/odihr/elections/moldova/34683 (publicat pe 23 octombrie 2008) conțin și alte recomandări privind îmbunătățirile necesare ale cadrului juridic.

CAMPANIA ELECTORALĂ

13. Veridicitatea rapoartelor financiare prezentate de partide și candidații independenți în timpul acestor alegeri urmează a fi stabilită de organele competente, iar rapoartele de audit obținute trebuie să fie publicate. Dacă sunt constatate iregularități, urmează a fi întreprinsă acțiunea juridică relevantă.
14. Partidele politice ar putea examina modalități de sporire în continuare a egalității de gen în funcțiile lor de conducere și pe listele lor de candidați, inclusiv prin întreprinderea unor eforturi de a plasa femeile mai sus în listele de candidați. De asemenea partidele ar putea promova oportunitățile pentru candidații femei de a se adresa publicului la marșurile electorale și de a fi incluse în materialele electorale în egală măsură cu bărbații.
15. La momentul de față, candidații independenți și partidele pot începe campania electorală din momentul înregistrării lor la CEC, ceea ce poate dezavantaja partidele care se înregistrează mai târziu sau candidații independenți care au nevoie de timp pentru colectarea semnăturilor înainte de a putea fi înregistrați. Ar putea fi examinată posibilitate instituirii unei date unice de lansare a campaniei electorale.

MASS-MEDIA

16. Codul Audiovizualului ar putea fi modificat în vederea acordării unui caracter mai specific rolului și competenței CCA în timpul campaniei electorale.
17. În scopul prevenirii suprapunerii jurisdicțiilor, CCA ar putea fi investit cu responsabilitatea unică de a supraveghea respectarea prevederilor referitoare la mass-media din CE de către radiodifuzori, inclusiv încălcările perioadei de tăcere electorală.
18. Legislația mass-media referitoare la alegeri ar putea fi revizuită și optimizată în continuare în scopul evitării suprapunerii necesare sau a inconsistențelor dintre legile existente, cum ar fi CE, Codul Audiovizualului și Regulamentele CEC cu privire la mass-media.
19. Mass-media publică ar trebui să elaboreze o linie editorială care să faciliteze reportajele critice și de investigație, inclusiv reflectarea activității autorităților de stat.

CONTESTAȚII ȘI APELURI

20. Articolul 65(1) al CE ar putea fi revizuit în scopul evitării pe viitor a interpretărilor eronate a necesității de a epuiza toate remediile nejudiciare înainte de a se adresa în instanța de judecată. În anticiparea următoarelor alegeri, instanțele de judecată relevante ar putea beneficia de o instruire în acest subiect și alte schimbări recente operate în legislație.

ANEXĂ: REZULTATELE FINALE ȘI DISTRIBUIREA MANDATELOR

Distribuirea mandatelor

Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	42
Partidul Liberal Democrat din Moldova	32
Partidul Democrat din Moldova	12
Partidul Liberal	10

Votul popular

Partidul Național Liberal (PNL)	10.938
Partidul Democrat din (PDM)	218.620
Partidul Liberal (PL)	171.336
Partidul „Moldova Unită — Единая Молдова” (PMUEM)	8.238
Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD)	9.038
Mișcarea „Acțiunea Europeană” (MAE)	21.049
Partidul „Patrioții Moldovei ”(PPM)	1.580
Partidul „Pentru Neam și Țară” (PPNT)	4.819
Partidul Republican din Moldova (PRM)	1.763
Alianța „Moldova Noastră” (AMN)	35.289
Partidul Umanist din Moldova (PUM)	15.494
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM)	677.069
Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM)	506.253
Pleșca Valeriu, candidat independent	2.036
Partidul Conservator (PC)	2.089
Stati Gabriel, candidat independent	8.199
Partidul Popular Republican (PPR)	1.997
Mișcarea social-politică „Ravnopravie” (MR)	1.781
Partidul Social Democrat (PSD)	10.156
Stepaniuc Victor, candidat independent	1.011
Mișcarea social-politică a Romilor din Republica Moldova (MRRM)	2.394
Nazarenco Evghenii, candidat independent	456
Russu Gheorghe, candidat independent	180
Partidul Muncii (PM)	873

Laguta Maia, candidat independent	1.799
Partidul Ecologist „Alianța Verde” din Moldova (PEMAVE)	1.385
Țîmbalist Tatiana, candidat independent	724
Cereteu Romeo, candidat independent	260
Bîrladeanu Afanasie, candidat independent	512
Bolotnicov Oleg, candidat independent	199
Cazac Oleg, candidat independent	202
Țaulean Vitalie, candidat independent	342
Burghilă-Leonte Elena, candidat independent	372
Cușnir Valentina, candidat independent	351
Demian Alexandru, candidat independent	171
Iachim Sergiu, candidat independent	172
Axnova Natalia, candidat independent	689
Lupașcu Vasile, candidat independent	397
Banari Sergiu, candidat independent	760

DESPRE OSCE/BIDDO

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) este principala instituție a OSCE care asistă statele participante „să asigure respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, să asigure ordinea de drept, să promoveze principiile democrației (...), să construiască, să consolideze și să protejeze instituțiile democratice, și să promoveze toleranța în societate” (1992, Documentul Summitului din Helsinki). Aceasta reprezintă dimensiunea umană a OSCE:

OSCE/BIDDO, cu sediul în Varșovia, Polonia, a fost creat ca Birou pentru Alegeri Libere la Summitul din 1990 de la Paris și și-a început activitatea în mai 1991. Un an mai târziu, numele Biroului a fost schimbat încât să reflecte mandatul lărgit al biroului, care includea drepturile omului și democratizarea. La moment, BIDDO are un personal de peste 130 de persoane.

OSCE/BIDDO este organizația principală din Europa care se ocupă de **observarea alegerilor**. Ea coordonează și organizează dislocarea a mii de observatori în fiecare an pentru a determina dacă alegerile ce se desfășoară în regiunile OSCE sunt conforme cu standardele internaționale pentru alegeri democratice și legislația națională. Metodologia sa unică oferă o analiză minuțioasă a întregului proces electoral. Prin intermediul proiectelor de asistență OSCE/BIDDO ajută Statele participante să-și îmbunătățească cadrul lor electoral.

Activitățile de **democratizare** întreprinse de Birou includ următoarele domenii: ordinea de drept, susținerea legislativă, migrația și libertatea de deplasare și egalitatea între femei și bărbați. În fiecare an OSCE/BIDDO implementează câteva programe de asistență specializate scopul fiind dezvoltarea structurilor democratice.

OSCE/BIDDO oferă asistență Statelor participante în respectarea obligațiilor lor de promovare și apărare a drepturilor omului și libertăților fundamentale în conformitate cu dimensiunea umană a angajamentelor OSCE. Acest lucru se realizează prin conlucrarea cu diferiți parteneri cu scopul promovării colaborării, consolidării capacităților și acordării expertizei în domenii tematice, printre care drepturile omului în lupta contra terorismului, intensificarea protecției drepturilor omului ale persoanelor traficate, educație și instruire în domeniul drepturilor omului, monitorizarea și raportare drepturilor omului și drepturile femeilor și securitate.

În domeniul **toleranței și non-discriminării**, OSCE/BIDDO oferă suport Statelor participante în fortificarea reacției lor față de crimele de ură și cazuri de rasism, xenofobie, antisemitism și alte forme de intoleranță. Activitățile OSCE/BIDDO legate de toleranță și non-discriminare sunt axate pe următoarele domenii: legislație, instruire privind aplicarea legii, monitorizarea, raportarea și controlul reacțiilor la crimele și incidentele motivate de ură, la fel și activitățile educaționale de promovare a toleranței, respectului și înțelegerii reciproce.

OSCE/BIDDO oferă consultanță statelor participante cu privire la politicile ce vizează **romii și sintii**. Aceasta promovează consolidarea capacităților și crearea de rețele în cadrul comunității rome și sintii și încurajează participarea reprezentanților romi și sintii în organele de elaborare a politicilor.

Toate activitățile OSCE/BIDDO sunt întreprinse în strânsă coordonare și cooperare cu Statele participante ale OSCE, instituțiile și operațiunile în teren ale OSCE, dar și cu alte organizații internaționale.

Mai multe informații pot fi găsite pe pagina web a BIDDO (www.osce.org/odihr).